

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ศูนย์ส่งเสริมราชภัฏประจำหมู่บ้าน เป็นโครงการพัฒนาที่เสนอโดยกรมประชาสงเคราะห์ และได้บรรจุไว้ในแผนมหาดไทยแม่บทฉบับที่ 4 (พ.ศ.2530-2534) เพื่อช่วยเหลือราชภัฏที่ประสบความเดือดร้อน โดยยึดหลักการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนสนับสนุนการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันของราชภัฏ ศูนย์ฯ จะทำหน้าที่เสมือนหนึ่ง “สื่อกลางในการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์เบื้องต้นและเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานให้แก่ราชภัฏในชนบทที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและทั่วถึง” (กองการสังคมสงเคราะห์เอกชน กรมประชาสงเคราะห์, 2539 : 7)

แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2539) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ได้ระบุถึงการส่งเสริมให้องค์กรประชาชนและสถาบันครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและชนบท นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้เน้นถึง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของคน รวมทั้งการส่งเสริมให้ชุมชนและครอบครัวสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ศูนย์ส่งเสริมราชภัฏประจำหมู่บ้าน จึงนับว่ามีบทบาทอย่างสูงและเป็นเครื่องมือสำคัญส่วนหนึ่งในการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม การเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะในชุมชนเมืองขนาดใหญ่ มีผลให้แรงงานในชนบทอพยพเข้ามาหางานทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจก่อสร้าง ปัญหาการเอาผิดเอาเปรียบแรงงานจากนายจ้าง ผู้รับเหมาก่อสร้างหรือผู้รับเหมาช่วง เช่น การค้างจ่ายค่าจ้างและอื่นๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ หน่วยงานที่คนงานสามารถร้องทุกข์เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวอาจได้แก่ศูนย์ส่งเสริมราชภัฏประจำหมู่บ้านที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่หรือที่ตนเข้าไปรับจ้างทำงาน หรือหน่วยงานราชการในระดับจังหวัด เช่น สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา โดยเฉพาะกรณีจังหวัดสงขลา การร้องทุกข์ด้านค่าจ้างของลูกจ้างในกิจการก่อสร้าง ปี 2537 มีจำนวน 18 ครั้ง จำนวนผู้เสียหาย 94 คน เพิ่มขึ้นเป็น 26 ครั้ง และมีผู้เสียหาย 303 คน ในปี 2539 (ข้อมูลจากสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จ.สงขลา) ทั้งนี้ ยังไม่นับรวมผู้รับจ้างที่ถูกเอาเปรียบแต่ไม่ได้ร้องทุกข์ ซึ่งอาจเป็นเพราะสาเหตุอื่นใดก็ตาม ตลอดจนผู้มาขอคำปรึกษาแต่ไม่ได้ร้องทุกข์ ซึ่งคาดว่ามิใช่น้อย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงสภาพปัญหา ตลอดจนบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งสามารถให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาแรงงานดังกล่าว อันจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหาร
แรงงานและสวัสดิการสังคมในปัจจุบันและอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาวัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านใน
การช่วยเหลือผู้ถูกเอาเปรียบด้านแรงงาน
2. ศึกษาถึงการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านในการช่วยเหลือ
ผู้ถูกเอาเปรียบด้านแรงงาน

1.3 สมมติฐาน

ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ควรมีบทบาทและหน้าที่รวมทั้งวัตถุประสงค์ในการ
ช่วยเหลือผู้ถูกเอาเปรียบด้านแรงงาน

1.4 ขอบเขตการศึกษา

- 1.4.1 ทำการศึกษาเฉพาะเขตพื้นที่ อำเภอขนาดใหญ่ เนื่องจากการขยายตัวทางด้าน
เศรษฐกิจมีมากกว่าอำเภออื่นๆ ในจังหวัดสงขลา นอกจากนั้น เทศบาลเมือง
ขนาดใหญ่ได้ยกฐานะเป็นเทศบาลนครขนาดใหญ่ ซึ่งจะมีความเจริญเติบโตทาง
เศรษฐกิจในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องและรวดเร็วในอนาคต รวมไปถึงการก่อสร้าง
จึงเป็นที่คาดหมายว่าอำเภอขนาดใหญ่จะมีการจ้างแรงงานในธุรกิจการก่อสร้าง
เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน ดังนั้น แรงงานย่อมหลังไหลเข้ามาตามภาวะ
เศรษฐกิจภาคการก่อสร้างอันจะมีผลกระทบต่อการทำงาน เช่น การขาดแคลนแรง
งานและปัญหาแรงงานอื่นๆ รวมไปถึงค่าจ้างค้างจ่าย เป็นต้น เมื่อแรงงานเหล่านี้มี
ปัญหาย่อมร้องทุกข์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความช่วยเหลือ
- 1.4.2 ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน หมายถึง องค์กรประชาชนในระดับหมู่บ้าน จัด
ตั้งขึ้นในรูปของคณะกรรมการ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางดำเนินงานช่วยเหลือ
ประชาชนผู้ด้อยโอกาส และประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน โดยประชาชน
เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบกับทางราชการในการแก้ไขปัญหาค้นหาในท้องถิ่นของตนเอง
ตามที่ระบุไว้ในโครงการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ในแผนปฏิบัติ

การของกระทรวงมหาดไทย ระยะ 4 ปี (พ.ศ.2531-2534) และตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2530

1.4.3 ผู้ถูกเอวเปรียบด้านแรงงานในการศึกษา หมายถึง ลูกจ้างที่ทำงานในกิจการก่อสร้างที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งได้มายื่นข้อร้องทุกข์หรือขอคำปรึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.5 วิธีการศึกษา

1.5.1 ศึกษาและวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน สถิติข้อมูลการร้องทุกข์ที่เกี่ยวกับกิจการงานก่อสร้างระหว่างปี พ.ศ.2537-2539

1.5.2 สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เช่น ประธานรองประธาน หรือกรรมการศูนย์ฯ

1.5.3 วิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เช่น คู่มือการปฏิบัติงาน ประกาศหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทย
- วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

1.5.4 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 เพื่อทราบว่าศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ได้ทำหน้าที่ตามบทบาทและวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งขึ้นได้มากน้อยเพียงไร

1.6.2 เพื่อทราบว่าต้องมีการปรับปรุง แก้ไขเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านหรือไม่อย่างไร

บทที่ 2

การวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

2.1 คู่มือการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ศสพ.)

เอกสารฉบับนี้จัดทำโดยกองการสังคมสงเคราะห์เอกชน กรมประชาสงเคราะห์ ในปี 2537 เนื้อหาประกอบด้วยบทนำและภาคผนวก เนื้อหาในส่วนของบทนำกล่าวถึงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับ ศสพ. ได้แก่ ศสพ. คืออะไร มีหน้าที่หลักที่สำคัญอะไรบ้าง ขั้นตอนในการจัดตั้ง ศสพ. กิจกรรมการช่วยเหลือของ ศสพ. แนวทางในการระดมทรัพยากร โครงสร้าง รูปแบบการดำเนินงาน และปัจจัยที่ส่งเสริมให้ ศสพ. ประสบความสำเร็จ เป็นที่น่าสังเกตว่าเนื้อหาในคู่มือฉบับนี้ส่วนใหญ่จะเน้นหนักหน้าที่การงานของ ศสพ. ในเรื่อง “ประชาสงเคราะห์” แต่กล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับบริการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมน้อยมาก โดยระบุหน้าที่ในด้านนี้เพียง 1 ใน 9 หัวข้อ และจัดให้อยู่ในลำดับที่ 7 ของหน้าที่งานทั้งหมด และเมื่อกล่าวถึงกิจกรรมในการช่วยเหลือราษฎรของศูนย์ฯ พบว่า ทั้ง 8 ข้อที่ระบุเป็นเรื่อง “ประชาสงเคราะห์” ทั้งสิ้น

สำหรับเนื้อหาในภาคผนวก แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกกล่าวถึงบริการต่างๆ ของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม 5 หน่วยงาน ได้แก่ กรมประชาสงเคราะห์ กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และสำนักงานประกันสังคม โดยให้รายละเอียดกรมประชาสงเคราะห์มากกว่าอีก 4 หน่วยงาน ซึ่งกล่าวไว้พอสังเขป จึงพอสรุปได้ว่า เนื่องจากเอกสารฉบับนี้จัดทำโดยกรมประชาสงเคราะห์ เนื้อหาจึงเน้นหนักเฉพาะหน้าที่งานของกรมฯ และเป็นที่ยึดการดำเนินงานได้ว่าผู้ศึกษาคู่มือฉบับนี้หรือฝึกอบรมโดยใช้คู่มือนี้ย่อมเข้าใจว่า หน้าที่และบทบาทที่สำคัญของศูนย์ฯ คือ งานประชาสงเคราะห์มีมากกว่างานในด้านอื่นๆ เช่น งานที่เกี่ยวข้องกับแรงงานและสวัสดิการสังคม

ส่วนที่ 2 แสดงถึงแบบฟอร์ม ศสพ.1 (แบบสำรวจข้อมูล ศสพ.) และ ศสพ.2 (แบบรายงานผลการปฏิบัติงานของ ศสพ.) ดังปรากฏในหน้า 92 และ 93 ของคู่มือฯ ตามลำดับ ข้อสังเกตประการสำคัญคือในแบบ ศสพ.2 (รายงานงวด 4 เดือน) เน้นการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการและช่วยเหลือ (ข้อ 3-7) สำหรับข้อ 9 (การบริหารและการสนับสนุนจากภาคเอกชน) เน้นเฉพาะ การบริหารงาน (จำนวนครั้งของการประชุม) บันทึกการใช้จ่ายเงินของศูนย์ฯ และการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น เช่น มูลนิธิหรือสมาคมเป็นตัวแทนหรือสิ่งของ

ส่วนที่ 3 แสดงตัวอย่างหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ 2 หมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งจะไม่วิเคราะห์ในที่นี้

2.2 คู่มือการปฏิบัติงานคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน 2538

คู่มือฉบับนี้จัดทำในปี 2538 โดยกรมประชาสงเคราะห์ เนื้อหาโดยรวมยังคงไว้ตามคู่มือการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ปี 2537 กล่าวคือ คู่มือฯ ปี 2538 กล่าวถึงศูนย์สงเคราะห์ประจำหมู่บ้านคืออะไร มีหน้าที่อะไร การจัดตั้ง บทบาทและหน้าที่ของกรรมการศูนย์ฯ การค้นหาวิเคราะห์และแก้ปัญหาของหมู่บ้าน กิจกรรมของศูนย์ฯ และกองทุนรวมศูนย์ฯ คู่มือนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้กรรมการศูนย์ฯ ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานมีภาพประกอบ จัดลำดับเป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการเข้าใจ อย่างไรก็ตามเนื้อหาในบางส่วนมีความแตกต่างโดยเปรียบเทียบกับคู่มือการจัดตั้งศูนย์ฯ ปี 2537 ดังนี้

1) เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่ของศูนย์ฯ เกี่ยวกับงานแรงงานและสวัสดิการสังคมโดยตรง และจัดลำดับความสำคัญไว้ในอันดับ 1-3 ในขณะที่งานด้านประชาสงเคราะห์และอื่นๆ ระบุไว้ในลำดับ 4-6 (รายละเอียดแสดงไว้ในหน้า 3 ของคู่มือฯ)

2) แจกแจงบทบาทและหน้าที่ของประธาน รองประธาน กรรมการ เภรียุญติก และเลขานุการโดยละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบุบทบาทและหน้าที่ของกรรมการฝ่ายจัดหางานและอบรมอาชีพแรงงาน ซึ่งระบุว่า “มีหน้าที่ให้คำปรึกษาราษฎรผู้มีปัญหาด้านแรงงานและประสานงานสำนักจัดหางานจังหวัดหรือศูนย์ฯ พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด เพื่อให้การช่วยเหลือตามความเหมาะสม” จึงเป็นที่น่าสังเกตว่ามีการระบุหน้าที่งานที่เกี่ยวข้องกับ “แรงงาน” ค่อนข้างชัดเจนสำหรับ ศสบ. เป็นครั้งแรก

3) แบบรายงานผลการปฏิบัติงานของ ศสบ. (แบบ ศสบ.2) แบบรายงานนี้ต่างจากแบบ ศสบ.2 ที่ระบุในคู่มือฯ ฉบับปี 2537 โดยข้อ 1-3 เน้นการดำเนินงาน (การใช้จ่ายเงินจากกองทุนฯ การประชุม การติดต่อหน่วยงานอื่นๆ) ข้อ 4-8 บันทึกความช่วยเหลือด้านการเงินและสิ่งของแก่ราษฎร (งานประชาสงเคราะห์) ข้อ 9 ระบุว่าใช้จ่ายเป็นตัวเงินและสิ่งของในการดำเนินงาน โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ ข้อ 10 ระบุปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ข้อ 11 ระบุความต้องการให้ราชการช่วยเหลือ จะเห็นว่าแบบรายงาน ศสบ.2 นี้ นอกจากจะแตกต่างจากคู่มือการจัดตั้งศูนย์ฯ ปี 2537 แล้ว ยังขัดแย้งกับหน้าที่ของศูนย์ฯ ซึ่งเน้นเกี่ยวกับแรงงานและสวัสดิการสังคม ดังนั้น อาจจะเป็นไปได้ว่าหากผู้ปฏิบัติหน้าที่ของศูนย์ฯ ในฐานะกรรมการศูนย์ฯ ไม่ได้ศึกษาโดยต้องแท้หรือไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอ่อมเกิดความสับสนในการใช้แบบรายงาน ศสบ.2 อย่างแน่นอน ถึงแม้ว่าอธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ได้มีหนังสือสั่งการถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดระบุให้ใช้แบบ ศสบ. 2 ดังปรากฏในคู่มือฯ ปี 2538 ก็ตาม หากผู้ใช้ (ศสบ.) ไม่

ทราบบการยืนยันนี้ย่อมมีปัญหาในการรายงานผลการปฏิบัติงานแน่นอน จึงเป็นไปได้ว่าผู้ใช้อาจจะ
 ละเลยไม่ส่งรายงาน ศสข.2 ด้วยเหตุผลดังกล่าว

4) รายละเอียดกิจกรรมของศูนย์ฯ

คู่มือฯ ฉบับปี 2538 นี้แยกกิจกรรมของศูนย์ฯ ออกเป็น 3 ประเภทคือ กิจกรรมด้าน
 สงเคราะห์ ด้านการป้องกัน และด้านพัฒนาและฟื้นฟู รายละเอียดแสดงไว้ในหน้า 25-28
 กิจกรรมด้านสงเคราะห์เน้นงานด้านประชาสงเคราะห์รวมทั้งให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาแรงงาน
 จัดหางานและฝึกอบรมอาชีพ ด้านการป้องกันเน้นการสำรวจข้อมูลครัวเรือน จัดทำทะเบียนผู้
 ประสบปัญหาเดือดร้อน รวมทั้งปัญหาด้านแรงงาน เน้นการเฝ้าระวังการอพยพแรงงานวัยทำงาน
 สตรีและเด็ก ตลอดจนเน้นการฝึกอบรมประชาชนให้มีความรู้เกี่ยวกับด้านแรงงานและสวัสดิการ
 สังคม อบรมอาสาสมัครงานสงเคราะห์ และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้าน
 การพัฒนาและฟื้นฟูดำเนินการโดย “ร่วมกับส่วนราชการในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการ
 สังคม ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและภาคเอกชน จัดฝึกอบรมอาชีพ ยกกระดับฝีมือแรงงาน และจัดหา
 งานให้แก่ประชาชนวัยทำงานในหมู่บ้าน”

จะเห็นได้ว่า แม้จะจัดแบ่งกิจกรรมของศูนย์ฯ ออกเป็นหมวดหมู่ จำเป็นที่ผู้ปฏิบัติงานจะ
 ต้องศึกษาให้เข้าใจต่อ่งแท้ จะต้องมีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง อีกทั้งต้องมีความกระตือ
 รือร้อนในการทำงาน ซึ่งจะต้องอาศัยแรงจูงใจต่างๆ รวมไปถึงการเข้ารับการฝึกอบรมและการ
 นิเทศงานโดยสม่ำเสมอจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง มิฉะนั้นแล้วการปฏิบัติงานของ ศสข. จะ
 ประสบผลสำเร็จได้ยาก

นอกจากนี้ การวิจัยเอกสารพบว่า ฝ่ายฝึกอบรมศูนย์พัฒนานิคมภาคใต้ จังหวัดสงขลา
 ได้จัดพิมพ์คู่มือฯ ฉบับปี 2538 นี้เพิ่มขึ้นโดยใช้ในการฝึกอบรมของศูนย์พัฒนานิคม

2.3 เอกสารศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน “ที่พึ่งของราษฎร องค์การของ ประชาชน”

เอกสารฉบับนี้จัดทำโดยกองการสังคมสงเคราะห์เอกชน กรมประชาสงเคราะห์ ปี 2539
 เป็นเอกสารที่รวบรวมรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านไว้โดย
 ครบถ้วน นับตั้งแต่ความเป็นมา มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 19 พฤษภาคม 2530 เรื่องโครงการจัดตั้ง
 ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน รวมไปถึงข้อมูลสถิติการจัดตั้งศูนย์ทั่วประเทศในปี 2538
 และเป้าหมายในปี 2539 เอกสารฉบับนี้ระบุโดยชัดเจนว่า ศสข. จัดตั้งขึ้น “เพื่อเป็นสื่อกลางใน
 การ

ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น และเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานให้แก่ราษฎรในชนบทที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและทั่วถึง” (กองการสังคมสงเคราะห์เอกชน กรมประชาสงเคราะห์, 2539:7) นอกจากนี้ ยังเป็นเอกสารฉบับแรกที่ระบุถึงวัตถุประสงค์ของโครงการจัดตั้ง ศสข ไว้โดยชัดเจน 4 ประการดังแสดงไว้ในหน้า 8 ของเอกสาร เอกสารฉบับนี้ได้กล่าวถึงนโยบายการดำเนินงานของโครงการจัดตั้ง ศสข. (8 ประการ) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ศสข. (5 ประการ) จึงกล่าวได้ว่า เอกสารฉบับนี้ได้ปรับปรุงให้ทันสมัยตามหลักการบริหารซึ่งจะต้องระบุนโยบายวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์อันเป็นหลักการสากลเมื่อนำมาใช้กับโครงการจัดตั้งต่างๆ

จากการวิจัยเอกสารพบว่า เอกสารฉบับนี้ระบุชัดเจนว่าควรมีการฝึกอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับ ศสข ก่อนการจัดตั้ง โดยระบุถึงกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องฝึกอบรม ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการฝ่ายกิจการสวัสดิการสังคม เฉลี่ยแล้วแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมประมาณ 2-3 คน เอกสาร ศสข 2539 หน้า 9) และได้กำหนดหลักสูตรในการฝึกอบรม ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ ศสข โดยใช้เวลาอบรมหลักสูตรละ 2-3 วัน หลักสูตรมีทั้งสิ้น 7 หลักสูตร

สำหรับการรายงานผลการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ ให้ใช้แบบ ศสข.2 รายงานงวด 4 เดือน การรายงานผลฯ แยกออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่คือ ด้านการบริหารศูนย์ฯ (มี 8 ข้อย่อย) ด้านสังคมสงเคราะห์ (มี 13 ข้อย่อย) และด้านการป้องกันและการพัฒนา (มี 8 ข้อย่อย) ตัวอย่างแบบรายงานผลฯ ศสข 2 แสดงไว้ในหน้า 33-34 ของเอกสาร จะเห็นได้ว่าการปรับปรุงแบบการรายงานผลการทำงานของศูนย์ฯ โดยกำหนดรายละเอียดสิ่งที่จะต้องรายงานมากขึ้น ขณะเดียวกันได้จัดหัวข้อให้เป็นหมวดหมู่ วิธีการรายงานให้ศูนย์ฯ รายงานต่ออำเภอ และอำเภอส่งต่อไปยังจังหวัด จากนั้นจังหวัดจึงส่งต่อไปยังกรมประชาสงเคราะห์

2.4 เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง “บทบาทของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านกับงานสวัสดิการสังคมในชุมชน”

เอกสารฉบับนี้เขียนโดยนายเทียน อาษะนันท์ ผู้อำนวยการกองนิคมสร้างตนเอง เพื่อใช้ในการอภิปรายในวันที่ 2 กรกฎาคม 2539 ประเด็นในการนำเสนอประกอบด้วย (1) ความหมายของการจัดสวัสดิการสังคม (2) รูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมในอดีต (3) สถานสงเคราะห์เปิด : รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมเชิงรุกในนิคมฯ (4) ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน กลไกของการพัฒนา และ (5) บทบาทที่คาดหวังในอนาคตและหนทางสู่ความสำเร็จ สิ่งที่น่าสนใจจากแนวความคิดในการพัฒนานิคมสร้างตนเองโดยอาศัยสถานสงเคราะห์แบบเปิดในนิคมฯ ก็คือ

“เป็นการจัดสวัสดิการสังคมในเชิงรุก เพื่อมุ่งให้สมาชิกนิคมฯ ได้รับสวัสดิการสังคมในทุกด้าน ซึ่งเท่ากับเป็นการยกงานของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมทั้งหมดไปไว้ที่นิคมฯ มิใช่เพียงงานของกรมประชาสงเคราะห์ซึ่งครอบคลุมงานสวัสดิการสังคมและแรงงานเพียงบางส่วน”

เอกสารฉบับนี้เน้นถึงกลไกของการพัฒนาโดยอาศัยศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ที่จัดตั้งในนิคมซึ่งมีเป้าหมายการจัดตั้งจำนวนทั้งสิ้น 1,586 หมู่บ้านในปี 2538 กลไกของการพัฒนา กล่าวถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ในนิคมฯ ว่า “เป็นเพียงผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทำหน้าที่เพียงส่งเสริมให้สมาชิกนิคมฯ มีทางเลือกในการสร้างสรรค์การดำรงชีวิตให้ดีขึ้นเท่านั้น” บทบาทของเจ้าหน้าที่นิคมฯ จึงถือว่าเป็น “ตัวกระตุ้น” ให้เกิดการพัฒนาระบบครอบครัว อันได้แก่ การเพิ่มรายได้ การบริการสังคม การศึกษา ความมั่นคงในครอบครัว และการบริการด้านอื่นๆ ทั้งนี้ บทบาทดังกล่าวได้สอดคล้องกับหน้าที่งานของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งมีโครงสร้างการดำเนินงานตามวงจรชีวิตของบุคคล นับจากกรมประชาสงเคราะห์ โดย ศสพ. คัดเลือกผู้ด้อยโอกาสที่ต้องการฝึกฝนอาชีพไปฝึกกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอาชีพ กรมการจัดหางานช่วยหางานให้ทำ จากนั้นจึงเป็นหน้าที่ของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และสำนักงานประกันสังคมในเรื่องการให้ความคุ้มครองแรงงานและสร้างความมั่นคงในอาชีพ

บทบาทที่คาดหวังในขนาดของ ศสพ. คือ “ศสพ. จะเป็นศูนย์บริการสวัสดิการสังคมแบบเบ็ดเสร็จในหมู่บ้าน” โดยเฉพาะบริการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ผู้อภิปรายชี้ให้เห็นว่า ศสพ. จะประสบความสำเร็จได้จะต้องอาศัยทีมการทำงานที่ดี กรรมการของศูนย์ฯ มีศักยภาพสูงในการทำงานและการพัฒนา การดำเนินงานของศูนย์ควรอยู่ในระบบ กชช.ภ เพื่อจะได้รับทรัพยากรสนับสนุน ควรมีการประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ อย่างมีประสิทธิภาพ มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และต้องเป็นแหล่งข้อมูลด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม

2.5 เอกสารประกอบการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยสำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดสงขลา (มีนาคม 2540)

เอกสารฉบับนี้มีเนื้อหาเช่นเดียวกับเอกสารในข้อ 2.3 เพื่อให้ประโยชน์ในจังหวัด การจัดพิมพ์ใช้อักษรตัวใหญ่เพื่ออ่านง่ายขึ้นและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย คือกรรมการ ศสพ. ได้ใช้เป็นผู้มือการทำงาน เอกสารชิ้นนี้ได้จัดหมวดหมู่และเรียงลำดับเนื้อหาให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยกล่าวถึงหน้าที่ของ ศสพ. หน้าที่ของกรรมการและผู้ประสานงานของ ศสพ. แนวทางการสงเคราะห์ประชาชนแนวทางการใช้เงินจากกองทุนและตัวอย่างเอกสารต่างๆที่ใช้ในการดำเนินงาน

ข้อสรุปจากการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

การวิจัยเอกสารเพื่อทราบถึงวัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่ การดำเนินงาน และการรายงานผลการปฏิบัติงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน จะเห็นว่าเอกสารดังกล่าวกรมประชาสงเคราะห์ได้ริเริ่มจัดทำในปี 2537 และพัฒนาอย่างต่อเนื่องทุกปีจนถึงปี 2539 เพื่อใช้ฝึกอบรมและเป็นคู่มือในการทำงานของ ศสบ. หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้และมีการพัฒนาโดยลำดับเพื่อให้สอดคล้องกับงานในพื้นที่ เช่น สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดสงขลา จากการศึกษาเอกสารพบว่า ในระยะแรกได้เน้นบทบาทและหน้าที่ของ ศสบ. ในเรื่อง “ประชาสงเคราะห์” ต่อมาจึงได้ระบุเรื่องเกี่ยวกับ “แรงงานและสวัสดิการสังคม” โดยจัดเป็นหน้าที่งานไว้ในลำดับต้นๆ ของหน้าที่งานทั้งหมด ประเด็นสำคัญก็คือ การฝึกอบรมกรรมการ ศสบ. หากเน้นเฉพาะงานประชาสงเคราะห์ อาจจะง่ายต่อการทำความเข้าใจกว้างทางด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ผู้รับการฝึกอบรมอาจยึดถือว่าหน้าที่ของ ศสบ. คืองานประชาสงเคราะห์ ต่อมาเมื่อได้เพิ่มเติมงานแรงงานและสวัสดิการสังคมเข้าไปเพื่อขยายขอบเขตของหน้าที่งานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้ฝึกอบรมอาจจะสับสนหากไม่ได้รับคำชี้แนะและนิเทศงานอย่างเหมาะสมเพียงพอ จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดฝึกอบรมซ้ำเพื่อเพิ่มความชัดเจนถึงบทบาทและหน้าที่ของ ศสบ. ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งก็คือ แบบฟอร์มการรายงานผลการปฏิบัติงาน (แบบ ศสบ.2) มีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดมากขึ้น โดยเฉพาะแบบของกรมประชาสงเคราะห์แบบล่าสุด ปี 2539ค่อนข้างยากต่อการทำความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมาย (กรรมการ ศสบ.) ขณะเดียวกันการรายงานเน้นวิธีจัดส่งออกไปยังอำเภอและจังหวัด แต่มิได้เน้นการจัดเก็บข้อมูลไว้ที่ศูนย์ฯ จึงอาจคาดหมายได้ว่าศูนย์ฯ อาจจะไม่มีข้อมูลดังกล่าวเลยซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการทำงานในระยะยาว เนื่องจากขาดข้อมูลที่สำคัญบางส่วนในการช่วยวางแผนงาน

บทที่ 3

การวิเคราะห์สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย

3.1 ผลสรุปจากแบบสอบถาม

จากการสำรวจศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ศสม.) ในเขตท้องที่อำเภอขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย 12 ตำบล 89 หมู่บ้าน (ทั้งนี้ไม่รวม ศสม. ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จำนวน 5 ศูนย์) โดยใช้แบบสอบถามกึ่งกึ่งคาคอนหมายคำตอบ (Semistructured) ประชากรตัวอย่างที่จัดเก็บได้ทั้งสิ้น 11 ตัวอย่าง กระจายไปตามแต่ละตำบลจัดเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Sampling Technique) แบบสอบถามที่เก็บได้คิดเป็นร้อยละ 12.35 ของประชากรทั้งสิ้น ผลสรุปจากแบบสอบถามสามารถรวบรวมได้ดังนี้

ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุเฉลี่ย 53 ปี (อายุต่ำสุด 48 ปี สูงสุด 60 ปี) ดำรงตำแหน่งประธานศูนย์ฯ (81.82%) และขณะเดียวกันเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย ที่เหลือคือรองประธานศูนย์ฯ (18.18%)

ศูนย์ฯ ได้รับการจัดตั้งระหว่างปี 2538-2539 และผู้ตอบแบบสอบถามได้ดำรงตำแหน่งในศูนย์ฯ ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน

ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้น (83.63%) รองลงมาคือ ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (27.27%) มีประมาณ 9.10% ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในฐานะเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ

ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามเคยได้รับการฝึกอบรมในระหว่างปี 2538-2538 (72.72%) ที่เหลือไม่เคยได้รับการฝึกอบรม (18.18%) โดยอ้างว่าเพิ่งจัดตั้งศูนย์ฯ ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดทราบวัตถุประสงค์โดยทั่วไปของศูนย์ฯ โดยเน้นหนักไปในด้านประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การสงเคราะห์คนชรา คนพิการ คนยากจนด้วยโอกาสสมิรายได้น้อยและไร้ที่พึ่ง ตลอดจนสงเคราะห์คนทั่วไปซึ่งประสบภัยน้ำท่วมไร้ที่อยู่อาศัย เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเข้าใจว่า หน้าที่ของศูนย์ฯ และวัตถุประสงค์ของศูนย์ฯ เป็นเรื่องเดียวกัน

ในฐานะของเจ้าหน้าที่บริหารงานของศูนย์ฯ ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถอธิบายบทบาทของตัวเองในศูนย์ ได้แก่ การเข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เช่น ไฟไหม้บ้าน ช่วยเหลือสงเคราะห์คนชรา (จ่ายเงินอุดหนุนของศูนย์ฯ) รวมทั้งการบันทึกข้อมูลคนชราหรือคนพิการที่ต้องการความช่วยเหลือ แนะนำชาวบ้านในเรื่องการหางานทำหรือส่งไปฝึกอบรมอาชีพ และอื่นๆ เช่น ช่วยส่งผู้ป่วยไปโรงพยาบาล ล่ารายชื่อมูลเบื้องต้นเนื่องจากทำหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในหมู่บ้าน

โดยปกติศูนย์ฯ จัดประชุมกรรมการทำงานประมาณ 1 ครั้งต่อระยะเวลา 3 เดือน และในระยะเวลาที่ผ่านมาศูนย์ฯ ได้ชี้แจงและประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการส่งข่าวบอกต่อกันไป มีบ้างที่ส่งข่าวผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านและเน้นประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการสงเคราะห์เงินอุดหนุนแก่คนชรา

ส่วนใหญ่ศูนย์ฯ ไม่ได้จัดส่งแบบรายงานผลการปฏิบัติงาน (แบบ ศสบ. 2) ไปยังอำเภอหรือจังหวัด โดยอ้างว่าไม่มีผู้รับผิดชอบจัดทำและจัดส่ง

ทุกหมู่บ้านมีลูกบ้านออกไปทำงานในท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นการทำงานในโรงงาน สำหรับงานก่อสร้างมีจำนวนน้อย ในระยะเวลาที่ผ่านมาปรากฏว่าไม่มีผู้ใดมาขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาแรงงานในคาร์รับจ้างทำงานก่อสร้างแต่อย่างใด

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ฯ และข้อเสนอแนะ

ในระยะเวลาที่ผ่านมา ศูนย์ฯ ประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโดยทั่วไปในเรื่องของความร่วมมือของกรรมการศูนย์ฯ ในการทำงานมีน้อยมาก ผู้ตอบแบบสอบถามกล่าวว่าไม่เข้าใจเกี่ยวกับการจัดเก็บและรายงานข้อมูลของศูนย์ฯ และส่วนใหญ่จะอ้างถึงการสงเคราะห์ชาวบ้านว่ามีเงินทุนอุดหนุนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือชาวบ้านโดยเฉพาะการสงเคราะห์คนชรา

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ตอบแบบสอบถามจะมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเฉพาะด้านการสงเคราะห์ โดยมีได้กล่าวถึงด้านการป้องกันและด้านการพัฒนาและฟื้นฟู ซึ่งระบุไว้ในคู่มือการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ แต่อย่างใด ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านการสงเคราะห์ยังคงเน้นในเรื่องจำนวนเงินช่วยเหลือคนชราว่ามีน้อย และเสนอแนะให้ราชการเพิ่มจำนวนเงินเพื่อช่วยเหลือคนชราได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ควรเพิ่มจำนวนเงินช่วยเหลือสงเคราะห์คนพิการ คนไร้ที่พึ่ง และทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนในหมู่บ้านด้วย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

3.2.1 ข้อมูลทั่วไป

จากการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างเพื่อทราบถึงข้อมูลของผู้ทำหน้าที่เป็นกรรมการศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านพบว่า ประธานศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ก็คือนักใหญ่บ้าน ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมหลายด้าน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องประกอบอาชีพของตนเองด้วยหรืออาจต้องรับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงอื่น เช่น กระทรวงสาธารณสุขโดยทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นต้น อาจสรุปได้ว่าประธานศูนย์ฯ รับผิดชอบหน้าที่หลายประการ ในขณะที่เดียวกันจึงไม่สามารถเจาะจงให้ทำงานเฉพาะด้านอย่างเช่น “งานด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม” ประกอบกับศูนย์ฯ เพิ่งได้รับการจัดตั้งในระหว่างปี 2538-2539 นับว่าอายุน้อย ดังนั้น อาจคาดหมายได้ว่า การมุ่งหวังให้ศูนย์ฯ มีประสิทธิภาพในการจัดการ “งานด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม” คงจะไม่ได้ผลเต็มที่ตามระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ นอกจากนี้ อายุ วุฒิการศึกษา และอาชีพ (รายได้) อาจจะมีผลต่อการปฏิบัติงานในฐานะประธานศูนย์ฯ กล่าวคือ ความมีอายุใส ความรู้ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร เช่น การจัดประชุมชาวบ้าน การประสานงานกับหน่วยงานอื่น และฐานะทางเศรษฐกิจ (รายได้) ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อการทำงานของศูนย์ฯ ทั้งสิ้น

3.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในฐานะเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ

ข้อสังเกตประการสำคัญจากข้อมูลงานสนามพบว่า ประธานศูนย์ฯ เข้ารับการฝึกอบรมในระหว่างปี 2538-2539 คิดเป็นร้อยละ 72.72 ของทั้งสิ้น ซึ่งโดยหลักการจากข้อมูลการวิจัยเอกสาร การฝึกอบรมควรมีครบถ้วนทุกหมู่บ้านก่อนจะมีการจัดตั้งศูนย์ฯ นอกจากนี้สรุปผลการจัดตั้งและสนับสนุนเงินอุดหนุนสำหรับโครงการศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน จังหวัดสงขลา ณ วันที่ 17 เมษายน 2540 ระบุว่าอำเภอขนาดใหญ่จัดตั้งศูนย์ฯ แล้วเสร็จจำนวน 94 ศูนย์ฯ (89 หมู่บ้าน และ 5 ศูนย์ฯ ในเขตเทศบาล) แต่จัดฝึกอบรมกรรมการศูนย์ฯ มีเพียง 4 หมู่บ้าน

ประธานศูนย์ฯ ยังไม่สามารถแยกแยะวัตถุประสงค์และหน้าที่ของศูนย์ฯ ว่ามีความแตกต่างกันไม่อาจชี้ได้ว่าวัตถุประสงค์เป็นเนื้อหาโดยกว้าง ในขณะที่หน้าที่ของศูนย์ฯ จะต้องระบุอย่างชัดเจนเป็นลำดับหัวข้อ นอกจากนี้ยังเข้าใจว่าบทบาทของประธานศูนย์ฯ คือการทำหน้าที่โดยรวมของศูนย์ฯ ไม่ได้ระบุหน้าที่การประสานงาน และเท่าที่ผ่านมามีการประชุมกรรมการทำงานน้อยมาก

สำหรับการจัดส่งรายงานผลการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ (แบบ ศสม.21) ปรากฏว่าส่วนใหญ่ไม่ได้จัดส่งเหตุผลประการสำคัญคือ ไม่มีคนรับผิดชอบจัดทำ แสดงว่าประธานศูนย์ฯ อาจจะไม่

เห็นความสำคัญหรือละเลยการรายงานผลการปฏิบัติงาน หากโดยหน้าที่ประธานศูนย์ฯ ไม่สามารถจัดทำและส่งรายงานอาจตกลงมอบหมายให้กรรมการคนอื่นรับผิดชอบได้

การวิจัยพบว่า มีลูกบ้านออกไปทำงานในพื้นที่อื่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรงงาน การรับจ้างทำงานก่อสร้างมีน้อย ข้อมูลนี้สอดคล้องกับรายงานเศรษฐกิจและการเงินภาคใต้ ปี 2538 โดยธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคใต้ ซึ่งระบุว่า ภาคธุรกิจที่ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานมาก ได้แก่ การก่อสร้าง สาเหตุอาจจะมาจากการลงทุนในกิจการต่างๆ ขยายตัวมากขึ้น และการก่อสร้างขยายตัวตามภาวะการลงทุน ขณะเดียวกัน งานก่อสร้างเป็นงานหนักและสภาพการทำงาน ตลอดจนความมั่นคงแตกต่างจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมในระดับจังหวัดพบว่า แรงงานก่อสร้างในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ จะมาจากภาคอื่น เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากจังหวัดอื่น เช่น พัทลุงและนครศรีธรรมราช จึงพอสรุปได้ว่าคนงานในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่เข้าไปทำงานภาคการก่อสร้างน้อยมากจึงเป็นการยากที่จะศึกษาค้นคว้าสภาพปัญหาการจ้างงานที่แท้จริงตลอดจนบทบาทของศูนย์ฯ ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาแรงงานในกิจการก่อสร้าง

3.2.3 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ฯ และข้อเสนอแนะ

ข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่า ศูนย์ฯ ได้รับเงินทุนอุดหนุนการดำเนินงานทั่วไปมีน้อย ไม่สามารถจะช่วยเหลือชาวบ้านได้เพียงพอ ปัญหานี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า ข้อเท็จจริงศูนย์ฯ ได้รับเงินอุดหนุนจำนวน 12,500 บาท จากทางราชการ ข้อมูลศูนย์ฯ ของจังหวัดสงขลา ณ วันที่ 17 เมษายน 2540 แสดงถึงจำนวน ศูนย์ฯ คิดเป็นร้อยละ 39 ซึ่งนับว่ายังมีน้อย นอกจากนี้ระเบียบการจ่ายเงินสงเคราะห์คนชราจ่ายได้ไม่เกินรายละ 200 บาทต่อคนต่อเดือน และจำกัดเพียง 5 ราย ในขณะที่แต่ละหมู่บ้านมีผู้อยู่ในชายที่จะต้องช่วยเหลือมากกว่านั้น จะเห็นว่าประธานศูนย์ฯ มุ่งเน้นการสงเคราะห์คนชรา ซึ่งจัดเป็นงานสวัสดิการสังคมมากกว่าเน้นงานด้านแรงงาน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะสภาพของหมู่บ้านโดยข้อเท็จจริง ประชาชนทั่วไปมีงานทำอยู่แล้ว ปัญหาแรงงานจึงแทบจะไม่มีหรือมีบ้างแต่ประชาชนไม่ได้มาแจ้งที่ศูนย์ฯ หรือไปร้องทุกข์ต่อหน่วยงานอื่น เช่น สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด เป็นต้น

นอกจากนี้ ประธานศูนย์ฯ ได้ระบุปัญหาการขาดความร่วมมือในการทำงานของ กรรมการศูนย์ฯ ตลอดจนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดเก็บและรายงานข้อมูลของศูนย์ฯ เพื่อประโยชน์ของศูนย์ฯ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมคนชนานั้น ควรเพิ่มความช่วยเหลือจำนวนรายได้มากขึ้น ปัญหาประการนี้นักวิจัยงานราชการที่รับผิดชอบโดยตรงอาจ จะพิจารณาให้เพิ่มได้ตามสภาพของแต่ละหมู่บ้านไม่จำเป็นจะจำกัดเพียงเฉพาะ 5 ราย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การสำรวจจำนวนคนชนานที่อยู่ในคุณสมบัติควรได้รับความช่วยเหลือ

บทที่ 4 สรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 ข้อเท็จจริง

ข้อมูลจากเอกสาร “30 ปีแรงงานสงขลา” ระบุในปี 2539 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีจำนวนสถานประกอบการและจำนวนลูกจ้างมากที่สุดคือ สถานประกอบการ 3,122 แห่ง คิดเป็น 57% ของทั้งจังหวัด จำนวนลูกจ้าง 79,122 คน คิดเป็น 66% ของทั้งจังหวัด นอกจากนี้ ภาคการก่อสร้างสถานประกอบการในอำเภอหาดใหญ่ที่จัดอยู่ในธุรกิจประเภทก่อสร้างมีลูกจ้าง 8,446 คน ในปี 2538 จัดเป็นลำดับที่ 3 รองจากธุรกิจการผลิตและธุรกิจการขายส่งขายปลีก ภัตตาคาร และโรงแรม จึงสามารถกล่าวได้ว่าภาคการก่อสร้างในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดรวมไปถึงการจ้างงานและการมีงานทำ

ข้อมูลเพิ่มเติมจากรายงานเศรษฐกิจและการเงินภาคใต้ ปี 2538 จัดทำโดยธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคใต้ ปี 2538 แสดงถึงการขยายตัวของเศรษฐกิจและการลงทุน ปัญหาแรงงานที่สำคัญก็คือการขาดแคลนแรงงานในธุรกิจก่อสร้างและในโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากแรงงานในภาคส่วนหนึ่งไปทำงานในกรุงเทพมหานคร และประเทศมาเลเซีย เพราะได้รับค่าแรงที่สูงกว่า ทำให้กลุ่มธุรกิจดังกล่าวเรียกร้องให้มีการอนุญาตนำเข้าแรงงานต่างชาติ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ที่ว่าแรงงานก่อสร้างในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่จะมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากจังหวัดอื่นในภาคใต้ เช่น พัทลุง และนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ จากการศึกษาเอกสารบันทึกการร้องทุกข์ของแรงงานภาคการก่อสร้างในระหว่างปี 2537-2539 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับค่าจ้างค้างจ่าย พบว่ามีการร้องทุกข์จากคนงานในอำเภอหาดใหญ่ และอำเภออื่นๆ ในจังหวัดสงขลานั้นน้อยกว่ากรณีที่เกิดขึ้นกับคนงานจากจังหวัดอื่น จึงพอสรุปได้ว่าแรงงานในจังหวัดสงขลาโดยเฉพาะอำเภอหาดใหญ่ เข้าสู่ภาคการก่อสร้างน้อยแต่จะไปทำงานในแรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า ในกรณีการร้องทุกข์เนื่องมาจากปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับธุรกิจก่อสร้าง เช่น การที่นายจ้างค้างจ่ายค่าจ้าง คนงานเหล่านั้นจะมาร้องทุกข์ต่อสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด ไม่ว่าจะมิถุนีลำเนาเดิม ณ ที่ใด ดังนั้น สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด จึงมีบทบาทสูงในการรับเรื่องร้องทุกข์จากคนงาน อาจจะเป็นเพราะว่าสำนักงานฯ มีหน้าที่โดยตรงตามกฎหมายในการช่วยเหลือแรงงานที่ประสบปัญหาและสามารถดำเนินการช่วยเหลือได้รวดเร็ว

4.2 สรุปข้อค้นพบจากการวิจัย

จากการวิจัยเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดตั้งและการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน และการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ พบว่า

1) ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่ การดำเนินงานและการรายงานผลปฏิบัติงานที่ชัดเจนดังปรากฏในเอกสารและคู่มือต่างๆ การดำเนินงานได้ระบุถึงหน้าที่งานของศูนย์ฯ ครอบคลุมงานด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม แต่ในทางปฏิบัติจะต้องมีการซักซ้อมทำความเข้าใจ โดยใช้การฝึกอบรมรวมไปถึงการทดสอบฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามผลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้กรรมการศูนย์ฯ ได้เข้าใจอย่างถ่องแท้และปฏิบัติงานได้ผลยิ่งขึ้น

2) ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน มีบทบาทสูงในการช่วยเหลือประชาชน “ด้านการสงเคราะห์” โดยเฉพาะการสงเคราะห์คนชราในหมู่บ้าน อาจเป็นเพราะว่าสภาพปัญหาดังกล่าวค่อนข้างจะใกล้ตัวและปฏิบัติงานโดยง่าย เช่น การจ่ายเงินจากกองทุนอุดหนุน เป็นต้น แม้ว่าจะมีการให้ความช่วยเหลือทางด้านอื่นๆ อยู่บ้างแต่ไม่สามารถวัดเป็นรูปธรรมได้เท่ากับตัวเงินที่ช่วยเหลือ รวมทั้งเป็นการไปถึงผลการทำงานที่วัดได้ ซึ่งค่อนข้างจะมีผลทางจิตวิทยาต่อผู้ทำงาน

3) ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน มีบทบาทน้อยมากในการช่วยเหลือผู้ถูกเอาเปรียบด้านแรงงาน โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื่องจากแรงงานซึ่งไปทำงานนอกพื้นที่ส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าการก่อสร้าง ทั้งนี้เพราะสภาพการทำงานและความมั่นคงของงานมีมากกว่า จากการศึกษาการร้องทุกข์ของคนงาน เช่น นายจ้างค้างจ่ายค่าจ้าง พบว่าส่วนใหญ่แล้วคนงานจะไปร้องทุกข์ ณ สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดตามข้อเท็จจริงที่แสดงไว้ในข้อ 4.1

4.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การปฏิบัติงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ได้ครอบคลุมถึงการเป็นสื่อกลางหรือการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผู้ถูกเอาเปรียบด้านแรงงานในธุรกิจก่อสร้าง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรฝึกอบรมกรรมการศูนย์ฯ ให้มีความรู้เกี่ยวกับปัญหาแรงงาน วิธีการร้องทุกข์ โดยเพิ่มหัวข้อเหล่านี้ในหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้กรรมการศูนย์ฯ ได้มีความรู้เพิ่มขึ้น ให้มีการทดลองการปฏิบัติงานจริง รวมทั้งการติดตามผล แต่อย่างไรก็ตาม หากข้อเท็จจริงคือในหมู่บ้านไม่มีปัญหาการเอารัดเอาเปรียบแรงงานไม่ว่าในการจ้างงานประเภทใด (ไม่เฉพาะภาคการก่อสร้าง) ก็เท่ากับว่าการอบรมในเรื่องดังกล่าวอาจไม่มีประโยชน์ในระยะสั้น แต่หากในระยะยาว ศูนย์ฯ เห็นประโยชน์และคิดว่าควรเพิ่มบทบาทและหน้าที่ในด้านนี้ให้มากขึ้น ก็ควรจะมีการฝึกอบรม

2) ศูนย์ฯ อาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในกรณีที่เกิดปัญหาแรงงาน และคนงานต้องการร้องทุกข์ อาจจะเป็นภาคการก่อสร้างหรือธุรกิจอื่น ศูนย์ฯ อาจจะช่วยเหลือติดต่อไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด เป็นต้น

3) สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด อาจดำเนินงานในเชิงรุกโดยร่วมมือกับประชาสงเคราะห์จังหวัดเข้าไปฝึกอบรมกรรมการศูนย์ฯ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาแรงงาน รวมไปถึงการร้องทุกข์ ทั้งนี้เป็นการกระจายหน้าทำงาน ขณะเดียวกันก็เป็นการเสริมบทบาทของศูนย์ฯ ในด้านแรงงาน แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงแรงจูงใจของกรรมการศูนย์ฯ ในฐานะผู้ปฏิบัติงาน เช่น การจ่ายผลตอบแทน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กองการสังคมสงเคราะห์เอกชน กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
คู่มือการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน กรุงเทพฯ ห้างหุ้นส่วนจำกัด
 อรุณการพิมพ์, 2537
- กองการสังคมสงเคราะห์เอกชน กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม,
ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน "ที่พึ่งของราษฎรองค์กรของประชาชน"
 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539
- กองคุ้มครองแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, **การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องทุกข์**
 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2538
- กรมประชาสงเคราะห์, **คู่มือการปฏิบัติงานคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน**
 บ้าน กรุงเทพมหานคร, 2538
- เทียน อายะนันท์ เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง **"บทบาทของศูนย์สงเคราะห์
 ราษฎรประจำหมู่บ้านกับงานสวัสดิการสังคมในชุมชน"** ณ โรงแรมปรินซ์พาเลซ
 กรุงเทพมหานคร วันที่ 2 กรกฎาคม 2539
- ฝ่ายกิจการภาคเอกชน สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดสงขลา **เอกสารประกอบการดำเนินงาน
 งานศูนย์สงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน** เอกสารโรเนียว
- สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดสงขลา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการ
 สังคม **เอกสารประกอบการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน**
 2540
- สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดสงขลา **30 ปีแรงงานสงขลา** 2539